

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

НЕБЕСЬКА Марина Сергіївна

УДК 351.745

**ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ
ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, професор
Безсмертний Олександр Костянтинович,
навчально-науковий інститут права та масових
комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ, професор кафедри
адміністративного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Бандурка Олександр Олександрович,
Інститут права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом,
професор кафедри адміністративного права;

доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник **Ковальська Віта Володимирівна,**
факультет підготовки фахівців міліції громадської
безпеки Харківського національного університету
внутрішніх справ, начальник кафедри
адміністративного права та процесу

Захист відбудеться 23 червня 2011 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 20 травня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Закріплене в Конституції України (ст. 1) положення про те, що Українська держава є демократичною, соціальною, правовою, на сьогодні ще не повною мірою відповідає дійсності. Водночас слід зауважити, що названі вище якісні ознаки держави є основними конституційними напрямками розвитку України, національною ідеєю, до якої прагнули ті, хто стояв біля джерел її державності. Тому досягнення вищенаведеного потребує часу і колосальних зусиль держави, її органів та кожного з нас. Невід'ємним складовим елементом цього процесу є дослідження комплексу питань, пов'язаних з утвердженням і забезпеченням прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. Ефективне виконання зазначеної роботи сприятиме становленню України саме як демократичної і соціальної, правової і економічно розвиненої держави, де права людини і громадянина будуть не проголошеними деклараціями, а реальністю, де людина дійсно стане найбільшою соціальною цінністю. Причому оскільки ця цінність буде «найвищою», то жодне інше явище не зможе бути оцінене державою і суспільством вище, аніж людина, не зможе перевершити цінність людини. Саме тому ст. 3 Конституції України містить положення – утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Передумовою втілення вищенаведеного в життя є спільна злагоджена праця в цьому напрямку всіх органів державної влади, зокрема органів внутрішніх справ (міліції), які входять до системи державних органів виконавчої влади. Слід зазначити, що міліція України нині перебуває на шляху перебудови, реформування, вдосконалення своєї діяльності щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Виходячи з основних завдань міліції, які тісно переплітаються з конституційним обов'язком держави, вона покликана захищати людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, безпосередньо пов'язаним із практичною діяльністю ОВС у вищезгаданій сфері.

Ефективне досягнення цілей і виконання завдань міліцією щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки можливе при відповідному науково-методичному забезпеченні. Однак слід відзначити, що у сьогоднішньому науковому вивченні зазначеного аспекту правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ (міліції) є певні прогалини, місця, що потребують уточнення та додаткового дослідження.

Крім того, політичне, економічне та соціальне оновлення суспільства в процесі побудови демократичної, правової держави зумовлює потребу приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування ОВС у відповідність із сучасними умовами їх діяльності та розвитку. Водночас зростання рівня адміністративної деліктності та злочинності до

межі реальної загрози національній безпеці України висуває перед міліцією нові завдання щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Вищезазначене свідчить про актуальність та необхідність дослідження питань щодо ролі та місця органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає п. 5 «Захист прав і свобод громадян правоохоронними органами України» Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 5 липня 2004 року № 755. Обраний напрям роботи відповідає Концепції адміністративної реформи в Україні (затверджено Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810), а також спрямований на реалізацію основних положень Програми діяльності органів внутрішніх справ щодо поліпшення правопорядку в Україні на початку III тисячоліття (затверджено рішенням колегії МВС України від 28 грудня 1999 року № 8 км/1) та Програми розвитку партнерських відносин між міліцією та населенням на 2000 – 2005 роки (затверджено рішенням колегії МВС України від 16 грудня 1999 року).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, практики його застосування та узагальнення основних положень праць науковців визначити сутність та особливості діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також з урахуванням нових політичних, економічних, правових реалій визначити особливості організаційно-правового реформування ОВС України в напрямку гарантування прав і свобод людини.

Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких завдань:

- визначити та здійснити аналіз теоретико-правових засад і понятійного апарату системи забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- розглянути механізм забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також виділити його елементно-компонентний склад;
- розкрити проблеми і перспективи правового регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- висвітлити завдання, функції та організаційну структуру ОВС у контексті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;

- визначити форми та методи діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- внести пропозиції та рекомендації щодо удосконалення діяльності ОВС із забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- розкрити організаційні питання та адміністративно-правові засади реформування діяльності ОВС у контексті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;
- окреслити напрями удосконалення законодавства України з питань забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час організації та практичного здійснення органами внутрішніх справ забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Предмет дослідження становлять теоретико-методологічні, адміністративно-правові та організаційні засади, завдання, функції, форми та методи діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також шляхи їх удосконалення та реформування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування спрямовується системним підходом, що дає можливість здійснити системний аналіз діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, встановити закономірності цієї діяльності. Діалектичний метод пізнання слугував методологічною основою дослідження і дозволив розглянути забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки шляхом аналізу умов, в яких він здійснюється, та визначити заходи щодо його зміцнення. За допомогою логіко-семантичного та методу сходження від абстрактного до конкретного поглиблено понятійний апарат, визначено сутність та особливості забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки у нових реаліях сьогодення (розділ 1). На підставі системно-структурного та структурно-функціонального методів визначено місце ОВС у державному механізмі, їх функції та завдання, форми і методи забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки (розділ 2). За допомогою документального аналізу, спеціально-юридичного та статистичного методів з'ясувалися особливості правового регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, шляхи налагодження взаємодії міліції та населення для удосконалення громадського порядку (розділ 2). Статистичний, порівняльно-правовий та структурно-логічний методи використовувалися для визначення напрямків реформування та удосконалення організаційних та адміністративно-

правових засад діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять праці фахівців у галузі філософії, соціології, загальної теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі дослідження зарубіжних учених. Науковий пошук базувався на теоретичних та практичних результатах досліджень провідних вчених, зокрема В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, І. В. Арістової, О. М. Бандурки, О. О. Бандурки, Д. М. Бахраха, О. К. Безсмертного, Ю. П. Битяка, В. Т. Білоуса, Ю. П. Головіна, І. П. Голосніченка, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, В. В. Ковальської, Л. В. Ковалюка, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, А. П. Коренєва, Н. П. Матюхіної, О. В. Негодченка, В. П. Петкова, С. В. Петкова, О. П. Рябченко, А. В. Серьогіна, О. Ю. Синявської, В. К. Шкарупи та ін.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на приписах Конституції України, чинних нормативно-правових актів, які визначають правові засади діяльності органів державної влади щодо забезпечення прав і свобод людини, охорони громадського порядку та громадської безпеки. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення результатів практичної діяльності ОВС України, політико-правова публіцистика, довідкові видання та статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вона є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

– удосконалено теоретико-прикладні дефініції категорій «громадський порядок», «громадська безпека», «забезпечення громадської безпеки» та обґрунтовано доцільність їх офіційного тлумачення;

– уперше введено у науковий обіг категорію «механізм забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки», під яким слід розуміти сукупність органічно пов'язаних і взаємодіючих між собою елементів (правових норм, практики їх застосування, завдань, функцій, методів, правовідносин тощо), що утворюють раціональну систему впливу на фактори реалізації прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;

– у новому аспекті розкрито сутність, специфіку впливу та перспективи подальшої трансформації системи законодавчих та підзаконних нормативно-правових засад діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, в результаті чого здійснено класифікацію відповідних джерел, визначено основні

закономірності та проблеми процесів правового регулювання, а також сформульовано концептуальне бачення організації та здійснення подальшої правотворчості;

– удосконалено визначення основних завдань, функцій, форм та методів забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, на підставі чого зроблено висновок, що в діяльності ОВС питання забезпечення, реалізації та охорони прав і свобод громадян посідають особливе місце;

– уперше забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки охарактеризовано в діяльнісному і часовому аспектах, причому в діяльнісному аспекті забезпечення складається з певного набору функцій удосконалення відповідних процесів, а в часовому – із сукупності стадій процесу забезпечення;

– дістала подальшого розвитку ідея трансформації механізмів реалізації забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, що відбувається в руслі трьох таких напрямків: матеріально-правовий напрямок (охоплює заходи впливу на об'єкти забезпечення прав і свобод людини); процесуально-правовий напрямок (включає систему заходів діяльності процедурного характеру, що регламентує порядок виявлення об'єктів забезпечення, взаємовідносини суб'єктів і об'єктів, порядок застосування заходів); організаційно-управлінський напрямок (змістом є нормативне закріплення кола суб'єктів і об'єктів забезпечення);

– сформульовано низку конкретних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення теоретико-правових засад і практики забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, зокрема в напрямку підвищення ролі правових норм, кардинального реформування системи ОВС за рахунок передачі низки її функцій іншим органам виконавчої влади, виділення міліції з органів внутрішніх справ і відокремлення її в самостійну структуру виконавчої влади, в організаційному, кадровому і фінансовому відношенні незалежну від місцевих органів влади.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальшого розроблення проблем адміністративно-правового забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки;

– у сфері правотворчості – для підготовки й уточнення ряду законодавчих та підзаконних актів, зокрема законів України «Про міліцію», «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», Концепції реформування органів внутрішніх справ, законопроектів «Про органи внутрішніх справ», «Про національну міліцію», що сприятиме остаточному утвердженню прав і свобод людини в нашій країні;

– у правозастосовній діяльності – з метою поліпшення практичного застосування ОВС організаційних та адміністративно-правових заходів щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки (акт впровадження результатів дослідження в практичну діяльність працівників УМВС України в Луганській області від 03.02.2011 р.);

– у навчальному процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників з дисциплін «Управління в органах внутрішніх справ України», «Правоохоронні та судові органи України», «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», а також для навчально-методичного забезпечення нової навчальної дисципліни «Організація охорони громадського порядку». Їх уже враховано у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка від 08.02.2011 р.);

– у правовиховній сфері – у ході роботи щодо підвищення рівня правової культури населення та працівників органів внутрішніх справ.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на трьох міжнародних та регіональних науково-практичних конференціях: «Шлях України до економічної безпеки» (м. Харків, 11 квітня 2009 року), «Nauka I inowacja-2010» (Przemysł, 7 – 15 października 2010 roku), «Освіта і наука 21 сторіччя – 2010» (м. Софія, 17 – 25 октомври 2010 року).

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження і практичні рекомендації викладено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Вищою атестаційною комісією України, та тезах трьох доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, одного додатку та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 199 сторінок, з яких 179 сторінок основного тексту, 3 сторінки додатку та 17 сторінок списку використаних джерел, який налічує 175 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, висвітлюються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи

дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані, що свідчать про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Громадський порядок і громадська безпека як особливі сфери утвердження прав і свобод людини»* визначено основні дослідницькі категорії теоретичного аналізу. Зокрема під громадським порядком розуміють урегульовану правовими та іншими соціальними нормами певну частину суспільних відносин, які становлять режим життєдіяльності у відповідних регіонах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян. Громадський порядок також можна визначити як морально-правовий стан суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом відповідного нагляду забезпечують безпеку та правомірну поведінку громадян, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядкування громадських місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку.

Громадська безпека – це загальна захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян, стан суспільних відносин, що запобігає загрозі заподіяння шкоди і забезпечує тим самим їх нормальне функціонування. Громадська безпека повинна бути спрямована на охорону державного і громадського порядку, забезпечення нормальних умов трудової діяльності та відпочинку громадян, водночас громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена суспільства.

Забезпечення громадської безпеки – це здійснення державної політики у сфері громадської безпеки, що спрямована на створення та підтримку необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки, здійснення заходів, що протидіють загрозам інтересам держави, суспільства та громадян.

У *підрозділі 1.2. «Загальна характеристика механізму забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки»* зазначається, що під цим механізмом слід розуміти сукупність органічно пов'язаних і взаємодіючих між собою елементів (правових норм, практики їх застосування, завдань, функцій, методів, правовідносин тощо), що утворюють раціональну систему впливу на фактори реалізації прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Особливостями механізму забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є: структурність механізму, тобто до даного феномена слід відносити тільки засоби забезпечення функціонування, а те, що виражає статичну, субстанціональну сторону, слід відносити до системи; функціональність механізму, тобто до його системи слід відносити тільки ті елементи, які реально функціонують.

Механізм забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки має у своїй структурі такі елементи: правові основи функціонування, функціональне призначення (цілі, завдання), організаційну структуру, функції і методи управлінського впливу. Зв'язуючою основою всіх перелічених вище елементів механізму забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки виступають інтеграційні зв'язки, що розглядаються нами як універсальні засоби оптимізації його функціонування.

Розділ 2. «Забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки як основа діяльності органів внутрішніх справ» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Правове регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки» зазначається, що розбудову правової соціальної держави необхідно розпочинати із забезпечення реалізації прав і свобод людини.

Нормативно-правові акти, що регулюють дану сферу, не повною мірою послідовні і, що дуже важливо, недостатньо адаптовані до сучасних соціальних реалій. Зокрема вони характеризуються неконкретним визначенням завдань, функцій, повноважень ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки тощо. До того ж у чинних нормативно-правових актах нерідко виявляються суперечності між затвердженою на сьогодні державою правовою політикою у сфері забезпечення прав і свобод людини та праворегулюючим інструментарієм втілення її в життя.

Систему законодавчих актів України, що спрямовані на регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, становлять: по-перше, закони, що визначають статус суб'єктів правоохоронної діяльності, зокрема ОВС, на які покладено забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; по-друге, кодифіковані законодавчі акти; по-третє, закони, що регулюють забезпечення прав і свобод людини у сфері боротьби ОВС з окремими видами злочинів та правопорушень; по-четверте, закони, що регламентують діяльність ОВС щодо забезпечення прав і свобод певних категорій осіб; по-п'яте, закони, що регламентують громадський контроль за правоохоронною діяльністю.

Окремою ланкою в системі нормативно-правового регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є підзаконні нормативні акти, серед яких особливе місце посідають відомчі акти. Нормотворча діяльність МВС України у забезпеченні реалізації конституційних прав і свобод громадян може здійснюватись за допомогою нормативно-правових актів п'яти видів, до яких належать: 1) накази

МВС України, що видаються на підставі й на виконання чинного законодавства; 2) накази, що регламентують діяльність окремих органів (підрозділів) МВС щодо захисту прав та свобод громадян; 3) накази, що регламентують питання організації та здійснення спільних заходів МВС України з іншими органами державної виконавчої влади щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; 4) накази МВС України, які регулюють діяльність міліції, що забезпечує конкретні конституційні права і свободи громадян; 5) акти контрольної спрямованості.

Зроблено висновок, що ефективність забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки залежить від наступних складових елементів: наявності належної правової бази відповідного спрямування; ефективного та повного її застосування; розвитку системи взаємодії правоохоронних органів (в тому числі з населенням і громадськістю); організаційно-управлінського забезпечення діяльності ОВС тощо.

У *підрозділі 2.2. «Функції та завдання ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки»* зазначається, що основними завданнями органів внутрішніх справ України щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є: організація і координація діяльності органів внутрішніх справ щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань; охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки; забезпечення запобігання злочинам, їх припинення, розкриття і розслідування; розшук осіб, які вчинили злочини; вжиття заходів до усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень; організація роботи, пов'язаної із забезпеченням безпеки дорожнього руху; здійснення на договірних засадах охорони майна всіх форм власності.

З точки зору правової характеристики, правоохоронній діяльності міліції властиві такі функції, як: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна.

У *підрозділі 2.3. «Форми та методи забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки»* зазначається, що під названими формами розуміються однорідні за характером і правовою природою групи дій, за допомогою яких органами внутрішніх справ забезпечується громадський порядок, безпека та боротьба зі злочинністю.

Розрізняють три види правових форм діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки: видання актів органів внутрішніх справ, укладення договорів, здійснення інших юридично значущих дій. Неправові форми – проведення суспільно-організаційних заходів; проведення організаційно-

технічних заходів. Такі форми не пов'язані з реалізацією розпорядчих повноважень ОВС. Вони не зумовлюють встановлення правових норм або виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Наступним критерієм класифікації форм забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є їх спрямування. Відповідно до такого критерію ці форми можна поділити на зовнішньоспрямовані та внутрішньоспрямовані.

Під методами забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки розуміються способи цілеспрямованого впливу на поведінку осіб, а також діяльність підприємств та організацій в інтересах забезпечення правопорядку.

Основними методами забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є такі універсальні методи, як переконання та примус. Доводиться, що перевага у практичній правоохоронній діяльності ОВС повинна бути надана різним формам переконання, а саме: правовому вихованню, інформуванню населення про стан правопорядку і боротьби зі злочинністю, агітаційно-пропагандистській роботі серед населення, осуду антигромадських проявів, застосуванню заходів заохочення, роботі з правопорушниками, особами з так званих груп ризику, поширенню та популяризації передового досвіду в боротьбі з порушеннями громадського порядку тощо.

Указані методи можливо класифікувати також залежно від напрямку діяльності органів внутрішніх справ. Це методи, що застосовуються в адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній та інших видах діяльності органів внутрішніх справ, які покликані забезпечити високу ефективність роботи їх працівників.

Іншою можливою класифікацією методів забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є їх диференціація на алгоритмізовані, договірні, силові, такі, що супроводжуються введенням особливих правових режимів, гласні та негласні, такі, що реалізуються державними та недержавними структурами.

Розділ 3. «Шляхи організаційно-правового удосконалення забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки як орієнтир для реформування системи ОВС» зазначається, що забезпечення, будучи складним соціальним явищем, характеризується, насамперед, діяльнісним і часовим аспектами. У діяльнісному аспекті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки складається з певного набору функцій удосконалення відповідних процесів, а в часовому – із сукупності стадій процесу забезпечення.

Функції удосконалення забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки можна визначити як види діяльності системи управління органами внутрішніх справ, що становлять зміст управлінського процесу та спрямовані на його удосконалення. Виділяються загальні функції забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, а саме інформаційно-аналітична функція, планування заходів, організація забезпечення, координація забезпечення, регулювання забезпечення і контроль забезпечення.

Процес забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки можна визначити як планомірний, здійснюваний переважно в правових формах, процес зміни цієї системи з метою підвищення ефективності її організації і функціонування.

Є підстави для виділення двох стадій процесу забезпечення: розроблення і прийняття проекту (розроблення проекту); реалізація проекту. Наведені стадії складаються, у свою чергу, з окремих операцій.

Впровадження проектів щодо забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки може здійснюватися за трьома сценаріями: 1) одноразове переведення всіх ланок системи управління на нову систему; 2) часткове переведення окремих ланок на нову систему в порядку експерименту (якщо він виявиться невдалим, відбувається доопрацювання проекту і його подальше впровадження); 3) поетапне здійснення програми забезпечення в масштабі всієї системи.

У підрозділі 3.2. «Напрями удосконалення законодавства України з питань забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки» зазначається, що трансформація механізмів реалізації забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки відбувається в руслі трьох таких напрямків: матеріально-правового напрямку, що охоплює заходи впливу на об'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; процесуально-правового напрямку, який включає систему заходів діяльності процедурного характеру, що регламентує порядок виявлення об'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, взаємовідносини суб'єктів і об'єктів забезпечення, порядок застосування заходів забезпечення; організаційно-управлінського напрямку, що має змістом нормативне закріплення кола суб'єктів і об'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Загальними напрямками підвищення ролі законодавчо-правових норм у забезпеченні ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є: розширення сфери правового регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод

людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, відповідно до сучасних умов існування суспільства, зокрема обстановки в країні; підвищення питомої ваги законодавчих актів у загальній системі нормативно-правових джерел; підвищення правових санкцій щодо регулювання процесу забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; упорядкування процесуально-правової (процедурної) регламентації інструментальних механізмів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; законодавче закріплення переліку правових заходів і засобів щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; чітке визначення підстав для проведення врегульованих правовим чином заходів щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; закріплення системи державного і громадського контролю за діяльністю суб'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; посилення підґрунтя законодавчих актів, у тому числі встановлення обов'язку органів управління піддавати правовій експертизі проекти найважливіших рішень, які можуть спричинити побічні наслідки з точки зору забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо системного удосконалення адміністративно-правових та організаційних засад забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, що здійснюється органами внутрішніх справ у нових умовах сьогодення.

Під громадським порядком пропонується розуміти урегульовану правовими та іншими соціальними нормами певну частину суспільних відносин, які становлять режим життєдіяльності у відповідних регіонах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Громадська безпека – це загальна захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян, стан суспільних відносин, що запобігає загрозі заподіяння шкоди і забезпечує тим самим їх нормальне функціонування. Забезпечення громадської безпеки – це здійснення державної політики у сфері громадської безпеки, що спрямована на створення та підтримку необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки, здійснення заходів, що протидіють загрозам інтересам держави, суспільства та громадян.

Механізм забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є сукупністю органічно пов'язаних і взаємодіючих між собою елементів (правових норм, практики їх застосування, завдань, функцій, методів, правовідносин тощо), що утворюють раціональну систему впливу на фактори реалізації прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Систему законодавчих актів України, які спрямовані на регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, становлять: по-перше, закони, що визначають статус суб'єктів правоохоронної діяльності, зокрема ОВС, на які покладено забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; по-друге, кодифіковані законодавчі акти; по-третє, закони, що регулюють забезпечення прав і свобод людини у сфері боротьби ОВС з окремими видами злочинів та правопорушень; по-четверте, закони, що регламентують діяльність ОВС щодо забезпечення прав і свобод певних категорій осіб; по-п'яте, закони, що регламентують громадський контроль за правоохоронною діяльністю.

Нормотворча діяльність МВС України у забезпеченні реалізації прав і свобод громадян може здійснюватись за допомогою нормативно-правових актів п'яти видів, серед яких: 1) накази МВС України, що видаються на підставі й на виконання чинного законодавства; 2) накази, що регламентують діяльність окремих органів (підрозділів) МВС щодо захисту прав та свобод громадян; 3) накази, що регламентують питання організації та здійснення спільних заходів МВС України з іншими органами державної виконавчої влади щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; 4) накази МВС України, які регулюють діяльність міліції, що забезпечує конкретні конституційні права і свободи громадян; 5) акти контрольної спрямованості.

Основними завданнями ОВС України щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є: організація і координація діяльності органів внутрішніх справ щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань; охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки; забезпечення запобігання злочинам, їх припинення, розкриття і розслідування; розшук осіб, які вчинили злочини; вжиття заходів до усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень; організація роботи, пов'язаної із забезпеченням безпеки дорожнього руху; здійснення на договірних засадах охорони майна всіх форм власності.

Правоохоронній діяльності ОВС властиві такі функції, як: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна.

До правових форм діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки належать: видання актів

органів внутрішніх справ, укладення договорів, здійснення інших юридично значущих дій. До неправових форм – проведення суспільно-організаційних заходів; проведення організаційно-технічних заходів. Відповідно до спрямування форми забезпечення можна поділити на зовнішньоспрямовані та внутрішньоспрямовані.

Під методами забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки розуміються способи цілеспрямованого впливу на поведінку осіб, а також діяльність підприємств та організацій в інтересах забезпечення правопорядку. До них відносять такі універсальні методи, як переконання та примус. Перевага у практичній правоохоронній діяльності ОВС повинна бути надана різним формам переконання.

Указані методи можливо класифікувати також залежно від напрямку діяльності органів внутрішніх справ. Це методи, що застосовуються в адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній та інших видах діяльності органів внутрішніх справ. Іншою можливою класифікацією методів є їх диференціація на алгоритмізовані, договірні, силові, такі, що супроводжуються введенням особливих правових режимів, гласні та негласні, такі, що реалізуються державними та недержавними структурами.

Обґрунтовується, що забезпечення, будучи складним соціальним явищем, характеризується, насамперед, діяльнісним і часовим аспектами. У діяльнісному аспекті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки складається з певного набору функцій удосконалення відповідних процесів, а в часовому – із сукупності стадій процесу забезпечення.

Процес забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки визначено як планомірний, здійснюваний переважно в правових формах, процес зміни цієї системи з метою підвищення ефективності її організації і функціонування. Виділено дві стадії процесу забезпечення: розроблення і прийняття проекту (розроблення проекту); реалізація проекту. Наведені стадії складаються, у свою чергу, з окремих операцій.

Трансформація механізмів реалізації забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки відбувається в руслі трьох таких напрямків: матеріально-правового напрямку, що охоплює заходи впливу на об'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки; процесуально-правового напрямку, який включає систему заходів діяльності процедурного характеру, що регламентує порядок виявлення об'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, взаємовідносини суб'єктів і об'єктів забезпечення, порядок застосування заходів забезпечення; організаційно-управлінського напрямку, що має

змістом нормативне закріплення кола суб'єктів і об'єктів забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

З позицій необхідності забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки система ОВС потребує кардинального реформування за рахунок передачі низки її функцій іншим органам виконавчої влади, виділення міліції з органів внутрішніх справ і відокремлення її в самостійну структуру виконавчої влади, в організаційному, кадровому і фінансовому відношенні незалежну від місцевих органів влади.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Небеська М. С. Особливості внутрішньої взаємодії суб'єктів забезпечення прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку / М. С. Небеська, О. К. Безсмертний // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 44 – С. 54–62.

2. Небеська М. С. Роль відомчих нормативних актів у правовому регулюванні діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку і громадської безпеки / М. С. Небеська // Право і безпека. – 2010. – № 1. – С. 52–56.

3. Небеська М. С. Деякі питання щодо характеристики та поняття механізму забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки / М. С. Небеська // Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1. – С. 215–222.

4. Небеська М. С. Умови реалізації методів ОВС щодо захисту прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку і громадської безпеки / М. С. Небеська // Право і безпека. – 2011. – № 1. – С. 155–159.

5. Небеська М. С. Деякі аспекти взаємодії міліції громадської безпеки у протистоянні злочинності в економічній сфері / М. С. Небеська // Шлях України до економічної безпеки : матеріали наук.-практ. конф., 11 квітня 2009 року. – Харків, 2009. – С. 314–316.

6. Небеська М. С. Модель організаційно-правової побудови системи ОВС: визначення концептуальних орієнтирів / М. С. Небеська // Nauka I inowacja-2010 : materiały VI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 7 – 15 października 2010 roku. – Przemysł, 2010. – С. 28–30.

7. Небеська М. С. Правові форми забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки / М. С. Небеська // Освіта і наука 21 сторіччя – 2010: матеріали VI міжнар. наук. практ. конф., 17 – 25 октомври 2010 року. – Том 9. Закон. – Софія : Бял ГРАД-БГ. – 2010. – С. 37–39.

АНОТАЦІЇ

Небеська М. С. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2011.

Дисертацію присвячено аналізу теоретико-прикладних засад забезпечення ОВС прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. Визначено та проаналізовано теоретико-правові засади і понятійний апарат системи забезпечення, а також механізм забезпечення і його елементно-компонентний склад. Проаналізовано проблеми і перспективи правового регулювання діяльності ОВС щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. Визначено завдання, функції, форми, методи та організаційну структуру ОВС у контексті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. Вивчено організаційні питання та адміністративно-правові засади реформування діяльності ОВС та удосконалення законодавства України у контексті забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Ключові слова: права і свободи, забезпечення, органи внутрішніх справ, механізм, реформування та удосконалення.

Небесская М. С. Органы внутренних дел как субъекты обеспечения прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2011.

Диссертация посвящена анализу теоретико-прикладных основ обеспечения ОВД прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности. Определены и проанализированы теоретико-правовые основы и понятийный аппарат системы обеспечения. Под механизмом обеспечения прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности следует понимать совокупность органически связанных и взаимодействующих между собой элементов (правовых норм, практики их применения, задач, функций, методов, правоотношений и т.п.), образующих рациональную систему воздействия на

факторы реализации прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности.

Обеспечение ОВД прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности охарактеризовано в деятельностном и временном аспектах, причем в деятельностном аспекте обеспечение состоит из определенного набора функций совершенствования соответствующих процессов, а во временном – из совокупности стадий процесса обеспечения.

Проанализированы проблемы и перспективы правового регулирования деятельности ОВД по обеспечению прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности. Определены задачи, функции, формы, методы и организационная структура ОВД в контексте обеспечения прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности. Изучены организационные вопросы и административно-правовые основы реформирования деятельности ОВД и совершенствования законодательства Украины в контексте обеспечения прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности.

Дальнейшее развитие получила идея трансформации механизмов реализации обеспечения прав и свобод человека в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности, происходящая в русле трех таких направлений: материально-правового направления (охватывает меры воздействия на объекты обеспечения прав и свобод человека); процессуально-правового направления (включает систему мероприятий процедурного характера, регламентирующих порядок выявления объектов обеспечения, взаимоотношения субъектов и объектов, порядок реализации мероприятий); организационно-управленческого направления (содержанием является нормативное закрепление круга субъектов и объектов обеспечения).

Ключевые слова: права и свободы, обеспечение, органы внутренних дел, механизм, реформирование и совершенствование.

Nebeska M. S. Organs of internal affairs as providing subjects of human rights and freedoms in the field of public order and public safety. – Manuscript.

The thesis for a candidate's degree by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informative law. – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2011.

The thesis is devoted to theoretical and practical bases of providing human rights and freedoms in the field of public order and public safety by Organs of internal affairs. Theoretical and practical bases, conceptual apparatus, mechanism and composition of providing are identified and analyzed. Problems and prospects of the legal adjustment of Organs of internal affairs' activity to provide human rights and freedoms in the field of public order and public safety are analysed. Tasks, functions, forms, methods and

organizational structure of Organs of internal affairs in the context of providing human rights and freedoms in the field of public order and public safety are determined. Organizational issues and administrative principles of Organs of internal affairs reformation, Ukrainian legislation improvement in the context of providing human rights and freedoms in the field of public order and public safety are researched.

Keywords: rights and freedoms, providing, organs of internal affairs, mechanism, reformation and improvement.